

112 » Minime: quoniam ira in indignatione eius, & uita in uoluntate eius. Ideo subinde in-
 » ducit eum Matthæus, dicentem. ¶ Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis,
 » & ego reficiam uos. Tollite iugum meum super uos, & discite à me quia mitis sum,
 » & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meum suauē
 » est, & onus meum leue. ¶ Qui sunt qui laborant? Qui agrotant peccatis. Qui onerati?
 » Quos premebāt onera legis antiquæ, cerimoniarum, sacrificia, traditiones humane,
 » & doctrinæ Scribarum & Phariseorum: qui alligabant onera grauiā, & importabilia,
 » & imponebant in humeros hominum: digito autem suo nolebant ea mouere. At
 » quo reficit dominus ad se uocatos? Sua gratia, suaq; miseratione peccata condonando
 » ac remittendo: & insuper doctrina uitæ æternæ, quod est euangelium regni, & pacis.
 » Quo onera leuat? Noua lege, lege gratiæ & libertatis, iugum ueteris legis, & tra-
 » ditionum humanarum, asperum erat, immo asperrimum: iugum autem CHRISTI,
 » quod est nouæ legis, suaue, immo suauissimū. Onus ueteris legis, cui & addebāt Scri-
 » bæ, & Pharisei, graue, si non etiam grauissimum: onus autē CHRISTI, quod est dei
 » uerbum, non humana traditio: doctrina patris cœlestis ad se colligentis & unientis,
 » non Phariseorum à deo dispergentium, ac diuidētium: leue, immo leuissimum. Hoc,
 » sua leuitate, & cœlesti quadam agilitate refocillatos ad cœlum eleuat: illud autem, suo
 » pondere oneratos ad inferna deprimit. Quomodo ergo qui laborāt, & onerati sunt,
 » ad eum nō ueniāt qui summē beneuolus, beneficus, ac mitis est? Et quid docet Euan-
 » gelium, nisi mansuetudinem, quæ est charitas super omnia ad deum, & ad omnia pro-
 » pter ipsum: nisi humilitatem, quæ est nosse deum omnia esse, se uero nihil: & in cogi-
 » tatione bonitatis diuinæ liquefcere, & deficere: ut stilla aquæ in immenso pelago, &
 » scintilla in igne maximo: quæ omnia sunt suauissima & leuissima. Ergo si qui laborāt
 » peccatis, & scientiam dei ignorant: si qui onerantur grauius hominum oneribus, di-
 » scant CHRISTVM mitem esse, & humilem corde, quem & ipsi æmulentur. Qui uo-
 » cat, qui reficit, id est requiē præstat, qui onus leuat, CHRISTVS est. Iugū eius, doctri-
 » na eius, mansuetudo, & charitas ex imitatione ipsius. Onus etiā eius, humilitas ex cor-
 » de enata, & profunda nihilitalis sui ipsius in dei immensitate agnitio. Requies anima-
 » rum, tandem salus & uita æterna. Quam nobis præstare dignetur pater æternus per
 » filium suum nos uocantem, reficientem, & animabus nostris requiem præstantem:
 » & nos utrique reddamus gloriam, honorem, & gratiarum actionem cum spiritu san-
 » cto in omnia seculorum secula. Amen.

CAPVT DVODECIMVM.

113 **I**N illo tempore abiit IESVS per sata, sabbato: discipuli au-
 » tem eius esurientes, cœperunt uellere spicas, & manducare.
 » Pharisei autem uidentes, dixerunt ei: Ecce discipuli tui fa-
 » ciunt quod nō licet eis facere sabbatis. At ille dixit eis: Nō
 » legistis quid fecerit Dauid, quādo esuriit, & qui cū eo erāt, 5
 » quomodo intrauit in domū dei, & panes proposititiōis comēdit, quos nō
 » licebat ei edere, neq; his qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus? Aut non
 » legistis in lege, quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum uiolāt, & sine
 » crimine sunt? Dico autē uobis, quia tēplo maior est hic. Si autē sciretis quid
 » est, Misericordiam uolo, & non sacrificium: nunquā condemnassetis inno- 10
 » centes: dominus enim est filius hominis, etiam sabbati. ¶ Et cū inde transi-
 » set, uenit in synagogam eorum. Et ecce homo manum habens aridā: & in-
 » terrogabant

terrogabant eum, dicentes: Si licet sabbatis curare? ut accusarent eum. Ipse autem dixit illis: Quis erit ex uobis homo, qui habeat ouem unam, & si ceciderit hæc sabbatis in foueã, nõnne tenebit, & leuabit eam? Quantomagis melior est homo oue? Itaq; licet sabbatis benefacere. Tũc ait homini: Extende manũ tuam. Et extendit, & restituta est sanitati, sicut altera. ¶ Exeuntes autẽ Pharisei, consilium faciebãt aduersus eum, quomodo perderẽt eũ.

15
20
25
30
35
40
45
50

¶ **IESVS** autẽ sciens, recessit inde, & secuti sunt eum multi, & curauit eos omnes. Et præcepit eis, ne manifestum eum facerent. Ut adimpleretur quod dictum est per Esaiam prophetã, dicentẽ: Ecce puer meus quem elegi: dilectus meus, in quo bene cõplacuit animæ meæ. Ponam spiritũ meum super eum, & iudicium gentibus nunciabit. Non contendet, neq; clamabit, neq; audiet aliquis in plateis uocẽ eius. Arundinem quassatam non confringet, & linum fumigãs nõ extinguet. Donec eiiciat ad uictoriam iudicium, & in nomine eius gentes sperabunt. ¶ Tunc oblatus est ei dæmonium habẽs, cæcus, & mutus: & curauit eum ita ut loqueretur, & uideret. Et stupebant oẽs turbæ, & dicebant: Nunquid hic est filius David? Pharisei autẽ audientes, dixerunt: Hic non eiicit dæmones, nisi in Beelzebub principe dæmoniorũ.

¶ **IESVS** autẽ sciens cogitatiões eorum, dixit eis: Omne regnum diuisum contra se, desolabitur: & omnis ciuitas, uel domus diuisa cõtra se, nõ stabit. Et si satanas satanam eiicit, aduersus se diuisus est: quomodo ergo stabit regnũ eius? Et si ego in Beelzebub eiicio dæmones, filii uestri in quo eiiciũt? Ideo ipsi iudices uestri erunt. Si autem ego in spiritu dei eiicio dæmones, igitur peruẽnit in uos regnum dei. Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & uasa eius diripere: nisi prius alligauerit fortem, & tunc domũ illius diripiet? Qui non est mecum, cõtra me est: & qui non congregat mecum, spargit. ¶ Ideo dico uobis, omne peccatũ & blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem blasphemie non remittetur. Et quicumq;

dixerit uerbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro.

¶ Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborẽ malam, & fructum eius malum. Si quidem ex fructu arbor agnoscitur. Progenies uiperarũ, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? Ex abundantia enim cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro profert bona: & malus homo de malo thesauro profert mala. ¶ Dico autem uobis, quoniam omne uerbum ociosum, quod locuti fuerint homines, reddẽt rationẽ de eo in die iudicii. Ex uerbis enim tuis iustificaberis, & ex uerbis tuis condemnaberis. ¶ Tunc respõderunt ei quidam de Scribis & Phariseis, dicentes: Magister, uolumus à te signum uidere. Qui respondens, ait illis: Generatio mala & adultera signum quærit, & signum nõ dabitur ei, nisi signũ Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus, & tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.

¶ Tunc ait illis: Quis erit ex uobis homo, qui habeat ouem unam, & si ceciderit hæc sabbatis in foueã, nõnne tenebit, & leuabit eam? Quantomagis melior est homo oue? Itaq; licet sabbatis benefacere. Tũc ait homini: Extende manũ tuam. Et extendit, & restituta est sanitati, sicut altera. ¶ Exeuntes autẽ Pharisei, consilium faciebãt aduersus eum, quomodo perderẽt eũ.

¶ **IESVS** autẽ sciens, recessit inde, & secuti sunt eum multi, & curauit eos omnes. Et præcepit eis, ne manifestum eum facerent. Ut adimpleretur quod dictum est per Esaiam prophetã, dicentẽ: Ecce puer meus quem elegi: dilectus meus, in quo bene cõplacuit animæ meæ. Ponam spiritũ meum super eum, & iudicium gentibus nunciabit. Non contendet, neq; clamabit, neq; audiet aliquis in plateis uocẽ eius. Arundinem quassatam non confringet, & linum fumigãs nõ extinguet. Donec eiiciat ad uictoriam iudicium, & in nomine eius gentes sperabunt. ¶ Tunc oblatus est ei dæmonium habẽs, cæcus, & mutus: & curauit eum ita ut loqueretur, & uideret. Et stupebant oẽs turbæ, & dicebant: Nunquid hic est filius David? Pharisei autẽ audientes, dixerunt: Hic non eiicit dæmones, nisi in Beelzebub principe dæmoniorũ.

¶ **IESVS** autẽ sciens cogitatiões eorum, dixit eis: Omne regnum diuisum contra se, desolabitur: & omnis ciuitas, uel domus diuisa cõtra se, nõ stabit. Et si satanas satanam eiicit, aduersus se diuisus est: quomodo ergo stabit regnũ eius? Et si ego in Beelzebub eiicio dæmones, filii uestri in quo eiiciũt? Ideo ipsi iudices uestri erunt. Si autem ego in spiritu dei eiicio dæmones, igitur peruẽnit in uos regnum dei. Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & uasa eius diripere: nisi prius alligauerit fortem, & tunc domũ illius diripiet? Qui non est mecum, cõtra me est: & qui non congregat mecum, spargit. ¶ Ideo dico uobis, omne peccatũ & blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem blasphemie non remittetur. Et quicumq;

dixerit uerbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro.

¶ Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborẽ malam, & fructum eius malum. Si quidem ex fructu arbor agnoscitur. Progenies uiperarũ, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? Ex abundantia enim cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro profert bona: & malus homo de malo thesauro profert mala. ¶ Dico autem uobis, quoniam omne uerbum ociosum, quod locuti fuerint homines, reddẽt rationẽ de eo in die iudicii. Ex uerbis enim tuis iustificaberis, & ex uerbis tuis condemnaberis. ¶ Tunc respõderunt ei quidam de Scribis & Phariseis, dicentes: Magister, uolumus à te signum uidere. Qui respondens, ait illis: Generatio mala & adultera signum quærit, & signum nõ dabitur ei, nisi signũ Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus, & tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.

123 bus. ¶ Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condemna-
 bunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ: & ecce plus q̄ 55
 Ionas hic. Regina austri surget in iudicio cū generatione ista, & condemna-
 bit eam: quia uēnit à finibus terræ audire sapientiā Salomonis, & ecce plus
 124 quàm Salomon hic. ¶ Cum autem immundus spiritus exierit ab homine,
 ambulat per loca arida, quærens quietem, & nō inuenit. Tunc dicit: Reuer-
 tar in domum meam, unde exiui. Et ueniens inuenit eam uacantem, scopis 60
 mundatam, & ornata. Tunc uadit, & assumit septem alios spiritus secum
 nequiores se, & intrantes habitant ibi, & fiunt nouissima hominis illius pe-
 125 iora prioribus. Sic erit & generationi huic pessimæ. ¶ Adhuc eo loquente
 ad turbas, ecce mater eius, & fratres stabant foris, quærentes loqui ei. Dixit
 autem ei quidam: Ecce mater tua, & fratres tui foris stant, quæretes te. At 65
 ipse respondens dicēti sibi, ait: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei?
 Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, & fratres
 mei. Quicumque enim fecerit uoluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse
 meus frater, soror, & mater est

ANNOTATIONES BREUES XXVII. CIRCA LITERAM CAP. XII.

1	abijt ἐπεσύνθη	12	homo * ἄνθρωπος	39	blasphemix ἡ βλασφημία
1	iuit ἴκιστο	18	erat ibi ἐκεῖ ἦν	39	reclusus κλεισμένος
1	sabbato τοῖς σαββάτοις	18	consilium συμβόλιον	39	non remitteretur * τοῖς ἀνθρώποις
4	plurale	19	multi ὄχλοι πολλοί	41	homínibus ἰσθμίοις
4	licet - eis ἐπιτρέπεται αὐτοῖς	20	turbæ multæ ὄχλοι πολλοί	41	in hoc ἐν τῷ νῦν
4	sabbatis ἐν σαββάτοις	20	præcepit ἐπέταξε	42	in præsentí ἐν τῷ νῦν
8	singulare	20	interminatus est ἐπέταξε	42	malam σάτυρον
8	sine crimine ἀνομιάν	27	ita ut * ἵνα	42	& infra. κατωτέρω
10	innocentes ἀνομίους	27	cæcus & mutus & * ἄρτυρος τυφλὸς ἢ κωφὸς	49	responderunt - ei ἀπεκρίθησαν αὐτῷ
9	innoxij ἀνομίους	28	Nunquid ἢ οὐκ	54	Niniuitæ νινευῖται
9	maior μᾶλλον	33	Nonne ἢ οὐκ	62	nequiores πονηρότερα
9	neutrum ἀμετάθετον	33	dæmones τὰ δαιμόνια	63	peiores πῶς
9	hic ἔτι	35	peruēnit in uos ἐφθάσεμ ἐφ' ὑμᾶς	63	pessimæ τῆς πονηροῦ
9	aduerbium & infra.	35	præuēnit ad uos ἐφθάσεμ ἐφ' ὑμᾶς	63	positiuum θετικόν
10	nunquam οὐκ ἄρ	39	spiritus τὸ πνεῦμα	65	te * λαλήσῃ σοι
10	nequaquam οὐκ ἄρ	39	genitiuus γενετικόν		alloqui ἀλλογεῖν

COMMENTARIUS

COMMENTARIUS IN CAPVT DVO DECIMVM.

Actum saluatoris, quod sequitur, exprimit eius in homines clemētiam: & insinuat eū misericordiā ab hominibus potius exigere, q̄ in leuibus of-
 fensis condemnationem. Quod Matthæus explicat hoc pacto. ¶ In illo 113
 tempore abiit IESVS per sata sabbatis: discipuli autem eius esurientes,
 cœperunt uellere spicas, & manducare. Pharisei autē uidentes, dixerunt ei: Ecce disci-
 puli tui faciūt quod nō licet eis facere in sabbato. At ille dixit eis: Nō legistis quid fece-
 rit Dauid quādo esuriit, & qui cum eo erant: quomodo intrauit in domum dei, & pa-
 nes propositionis comēdit, quos non licebat ei edere, neq; his qui cum eo erāt, nisi so-
 lis sacerdotibus? Aut non legistis in lege, quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatū
 uiolant, & sine crimine sunt? Dico autem uobis, quia templo maius est hic. Si autem
 sciretis quid est: Misericordiam uolo, & non sacrificium, nunquam cōdemnassetis in-
 nocētes. Dominus enim est filius hominis, etiam sabbati. ¶ In magnis celebritatibus,
 ut in pascha, scenopegijs, encænijs, & si qua sunt his similia, prima dies erat magnum
 & primum, ac primo loco sabbatum: sex autem alij sequentes dies erant sabbata, sed
 secundo loco sabbata. In uno ergo horum dierum ambulabat dominus cum discipu-
 lis suis per uiam, iuxta quam erant segetum spicæ. tum aliqui discipulorum uehemen-
 ter esurientes, paululum ad illas deflectentes, cœperunt uellere ipsarum aliquot secus
 uiam, & ex eis grana attritu manuum exempta comesse. Quod cum uidissent Pha-
 risæi, reprehendendi occasione arrepta, ut erant maleuoli simul & inuidi: cœperunt
 eos apud dominum accusare, nō tam profecto ut eos, quā ut dominum ipsum sug-
 gillarent, quasi qui (cum tales haberet discipulos) dignior quā ipsi redargutione ui-
 deretur: sed id in eo quod & redargutione uacabat, cum in Deuteronomij uicesimo-
 tertio capite scriptum sit: Si intraueris segetem amici tui, franges spicas, & manu con-
 teres: falce autē non metes. Licebat ergo uellere spicas, & manu contere: ut ipsi fa-
 ciebant. Sed illi addiderūt, in sabbato: quia dies ille sanctus erat. Esto, sanctus esset, nō
 erat tamen primum sabbatum, quod id fieri prohiberet: neque magis id illo die pro-
 hibitum erat, quā legere florem, aut obiter decerpere ex arbore fructum, & mande-
 re: utpote in quo parare licebat quæ ad uictum pertinerent. Sed & necessitas famis
 eos excusabat, etiam si spicæ fuissent sacræ, & ex loco sacro acceptæ, quorum neutrū
 erat. Excusauit autem eos dominus, primum exemplo Dauid: qui quando esuriit, pa-
 nes propositionis, id est oblationis, qui ante faciem domini ponebantur, sanctos qui-
 dem, & è templo ab Achimelech, qui & Abiathar, sacerdote acceptos comēdit, & ca-
 ruit reprehensione: quare multo magis discipuli, reuulsis aliquot spicis. Secūdo, quia
 sacerdotes in templo sabbatum nō obseruabāt, tanquam templi præsentia hāc eis po-
 testatē tribuente: at plus erat CHRISTI præsentia discipulis, quā tēpli sacerdotibus.
 Si igitur sacerdotes sine reprehensione non obseruabant sabbatū ob tēpli præsentia,
 quanto magis discipuli sine crimine sabbatū uiolarent, tametsi nō uiolarint, ob CHRI-
 STI præsentiam: nam CHRISTVS non solum maior templo, sed etiam sabbati domi-
 nus est, & supra sabbatum. Sed dices, codices Græci etiam uetustiores hic habent
 μείζον, id est maius, neutro genere, non μέζον, id est maior, masculino. Neque id ma-
 le haberi contenderim: nam conspirat cum eo quod postea numero centesimo uige-
 simo tertio dicitur: Et ecce plus quā Ionas hic: Et ecce plus quā Solomon hic. ubi
 πλείον, id est plus, neutrum est: perinde ualens ac μέζον, id est maius. & quod sic habe-
 tur, πλείον ἰωνᾶ, πλείον σολομῶνος, id est plus Iona, plus Solomone, ut dictum prius, ma-
 ius templo. Cæterum quid est, quod dominus ait: Nō legistis in lege: ubi id legitur in
 lege? Sanè Numerorum uicesimo octauo: si non expresse, at æquiualeter tamen. Sed
 & interpres Matthæi habet, οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ; quod etiā significare potest, nō re-
 cognouistis in lege: Et hæc quoq; significatio huc quadrare potest, si forte illa reiiciat.

Deut. 23.

1. Reg. 21.

Numc. 28. Nam numerorū uicesimo octauo sic legitur : Die autem sabbati offeretis duos agnos anniculos imaculatos, & duas decimas simlæ oleo consperæ in sacrificio: & liba quæ rite funduntur per singula sabbata in holocaustum sempiternum . Sic itaq; in templo sabbatis agnos cædebāt, immolabant, & holocaustum super struem lignorum imponebant: quod erat uiolare, & contaminare sabbatum, nisi templum eos à crimine & omni accusatiōe redidisset immunes. Licet igitur in lege, & ijs quæ in ea scripta mandataq; sunt, recognoscere quomodo sacerdotes in templo sabbatum sine crimine uiolarent: licet inquam recognoscere, sed non sic tamē, quod nude & aperte scriptum sit in lege, quod uiolarent sabbatum. Vnde fit ut interpres latinus sic uertere potuisset (& forte non omnino incommode) uideatur: Nōne recognouistis in lege, quod sacerdotes in templo sabbatum uiolant, & sine crimine sunt? Tertio quia ob legem sabbati uolebant discipulos reprehendere: sed aliam quandā legem deus mauult, quàm obseruationem sabbati, quæ est, miserescendum esse eorum, qui necessitate premuntur: siue ea sit corporis, siue animæ. & hanc nihilominus transgrediebātur: & insuper condemnabant innocentes, quod aduersatur spiritui legis in principio, 23. cap. Exodi scriptæ, cum nequaquã ipsi transgredierentur sabbatum. Quod si aliqua fuisset transgressio, poterat tamen rationabiliter lege misericordiæ excusari. Hæc autem lex de misericordia, quæ magis accepta est deo, quàm sacrificium, in Osee sexto scripta est, ut iam quoq; supra numero. 80. uisum est. Tātum ergo aberat, ut Pharisei discipulos domini iuste accusare possent: ut ipsi etiam multipliciter diuinæ legi, id tentando contrauenirent: & qui accusabant innocentes uiolati sabbati, reuera sabbatum uiolarēt. Quid ergo, nōne merito confusi abierunt, qui alios confundere uolebant immerito? Nec semel id eis accidit, sed quotiescunque simile quippiam tentarūt, misere confusi sunt. Quod etiam ex eo quod subdit Matthæus, non est difficile intelligere: inquit enim.

114 » **¶** Et cum inde transisset, uenit in synagogam eorum. Et ecce homo manū habens aridam, & interrogabant eum, dicentes: Si licet sabbatis curare? ut accusarēt eum. Ipse autem dixit illis: Quis erit ex uobis homo, qui habeat ouem unam: & si ceciderit hæc sabbatis in foueam, nōne tenebit, & leuabit eam? Quantomagis melior est homo oue? Itaq; licet sabbatis benefacere. Tunc ait homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est sanitati sicut altera. **¶** Cum dominus esset in synagoga Phariseorum, ex re euēnit, ut homo manum habens aridam, ab eo sanitatis beneficium suppliciter exposceret. Tunc autem etiam erat unum sabbatorū: & tunc quoq; Pharisei interrogauerunt dominum, non ut ipsi discerent, sed ut reprehenderent eum, an liceret sabbatis curare? Quos ex ijs quæ sabbatis faciebant, cōfutauit: nam si ouis cadebat in foueam sabbatis, extrahebant eā. quare si homo sabbatis corruisset in foueā, quo melior est oue, eo potius fuisset extrahendus: quod magis seruire uidetur, quàm sabbatis sanare: & sic quidem sanare, quomodo dominus sanabat, uerbo scilicet, ubi nihil seruire fiebat, sed solum beneficium præstabatur, & diuina uirtus ostendebatur. Licet igitur sabbatis curare: & sic quidem curare, quia licet sabbatis benefacere. Quibus cum respondere nō possent, iussit homini, ut manum quæ sicca, arida, & emortua erat, extenderet. Et continuo extendit eam, & illico uegeta facta est, & sanitati restituta: tanta est diuini potentia uerbi. Hic autē ob oculos Phariseorum propositus erat typus, ut resipiscerent, & sanarentur. Nam ex euangelio Nazaræorum, autore Hieronymo, cæmentarius fuisse perhibetur is, qui sanatus fuit: quo ædificādi artificio Scribas & Phariseos figurabat, qui populum in lege ædificare debebāt. Impotentia eius, illorum ad ædificādam populum impotentiam designabat. Manus arida, affectum illorum aridum, & emortuum ad bene operandum, & opera mortua. Debebant ergo ipsi, ut & manuarius ille artifex, orare illum, & opem eius implorare: quem corrupto affectu, & iniqua uoluntate perdere uolebant: quia uel solo uerbo poterat eos sanare. Verum tantum

tantum abest ut sanari petierint, ut multo magis etiam ægrotare elegerint, ut aper-
 rit Matthæus, subdens. ¶ Exeuntes autem Pharisei consilium faciebant aduersus
 eum, quomodo perderent eum. ¶ Volebant eum Pharisei perdere, qui ipsos salua-
 re & uolebat, & poterat: nisi enim uoluisset, non proposuisset ante eos sanitatis exem-
 plum, quam etiam uerbo illis, modo reluctati non fuissent, præstare poterat. Secre-
 to consultabant: rati sic demum suum consilium eum latere posse, qui omnia uidet, et
 qui est scutator cordis & renum. Quod nequaquam eum latuit: quinimmo ipse omnia
 longe antequam coacti in unum essent, qui consilium inituri erant, rescituit. Quod in-
 nuat Matthæus, dicēs. ¶ IESVS autem sciens, recessit inde. Et secuti sunt eum mul-
 ti, & curauit eos omnes. Et præcepit eis, ne manifestum eum facerent: ut adimplere-
 tur quod dictum est per Esaiam prophetam, dicentem: Ecce puer meus quem elegi,
 dilectus meus in quo bene complacuit animæ meæ. Ponā spiritum meum super eū,
 & iudiciū gentibus nunciabit. Non contendet, neq; clamabit, neque audiet aliquis in
 plateis uocem eius. Arundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non
 extinguet. Donec eiciat ad uictoriā iudiciū, & in nomine eius gentes sperabūt.
 ¶ Cessit dominus, qui poterat omne consilium eorum prodere, qui poterat uel solo
 uerbo ipsos perdere: & iuste quidem perdere, utpote qui eum perdere uolebāt in iu-
 ste. Cedentem & abeuntem secuti sunt multi, & curauit eos omnes. Bonum est ergo
 sequi dominum: quia quicumq; ægrotat, si sequatur ipsum, sanabitur. Et quis est qui
 non ægrotat? Sanauit uisibiliter omnes sequentes se corpore ægrotantes, ut manife-
 staret inuisibiliter sanare omnes sequentes se, mente ægrotantes, modo sic in eo fide-
 rent, ut illi qui corpore erant ægroti. Et ubi sanauit eos, interminatus est illis, ne se ma-
 nifestum fecerēt, ne indicarent quo in loco diuersaretur, aut quid in eius esset opera-
 tus, ut tranquille scilicet populū institueret, pariter & maleuolorū, cōspirantiūq; in se
 contentionem deuitaret, sicuti de ipso per Esaiam cap. 42. scriptum erat, quod & sic
 nunc legimus: Ecce seruus meus suscipiā eum, electus meus, placuit sibi in illo anima
 mea, Dedi spiritum meū super eum, iudiciū gentibus proferet. Non clamabit, neq;
 accipiet personam: nec audietur uox eius foris. Calamū quassatum non conteret, & li-
 num fumigans non extinguet: in ueritate educet iudiciū, non erit tristis, neq; turbulen-
 tus, donec ponat in terra iudiciū, & legē eius in insulā expectabunt. Dominus noster,
 puer, id est seruus dicitur iuxta dispensationē carnis: & electus, quia sola uolūtate diui-
 na missus: & dilectus, quia summē & patrē amat, & à patre non solū ut seruus, sed &
 ut filius summē amatur. Spiritus domini super eum: quia spiritus sapientiæ & intelle-
 ctus, spiritus cōsilij & fortitudinis, spiritus sciētīæ & pietatis, est spiritus domini, coele-
 stisq; patris. Iudiciū quod proferebat gētib; mandatū patris, Euangeliū regni. Con-
 tendere, cōtentiosum esse. Clamare, esse clamosum, audiri in plateis, gloriā hominū
 querere. Arūdo quassata, homines miseri & calamitatibus fracti. Linū, id est elychni-
 um fumigans: homines pauperes & penē extincti. Iudiciū ad uictoriā eiecit, dum dia-
 bolū uicit, & genus humanum redemit, & tunc pax in terra facta est cum deo, & ho-
 minibus. Lex quā gentes, & in insulā expectaturæ erāt, lex gratiæ, lex Euangeliij. Sed
 & aliud signum ante turbas & Phariseos fecit dominus, quod subnectit Matthæus
 hoc modo. ¶ Tunc oblatus est ei dæmoniū habens, cæcus & mutus, & curauit eū:
 ita ut loqueretur & uideret. Et stupebāt oēs turbæ, & dicebāt: Nūquid hic est filius
 Dauid? Pharisei autē audientes, dixerūt: Hic non eiciat dæmonia, nisi in Beelzebub
 principe dæmoniorū. ¶ Oblatus est domino dæmoniacus cæcus & mutus, quē sa-
 nauit corā turbis, ut uidentes signū glorificarent deum, & cōlitterentur eū esse Me-
 ssiā, ut erat patris uoluntas. Quod & faciebant, obstupentes præ admiratione sum-
 mæ potentiæ, & dicentes: Nonne hic est d̄yōs d̄abid, id est, filius ille Dauid? sic enim
 insigni illa nuncupatione Mesiam intelligebāt, tanquā aperte dicerent: hic est Mesias,

115

116

Esa. 42.

Esa. 11.

117

118

Quod cū audissent Pharisei rūpētes inuidia, nō solū eum esse Mesiam falsō negarūt: sed blasphemīā quoq; adiecerunt, & intra se dixerunt: hic non eijcit dæmonia, nisi in Beelzebub principe dæmoniorū. Quanquā hoc signū, ante ipsos factū erat, ut per dæmoniacū cæcū & mutū, se ipsos intelligerēt. nā is eorū erat figura, ut & de dæmoniacō muto, scapite nono, numero 84. dictū iā est. Nisi qđ isti erāt mēte cæciores qđ illi, cū non eijciatur eis ut speculū, dæmoniacus solum mutus, sed cæcus & mutus. Verum dominus cōtinuo ostēdit se nō in Beelzebub eijcere dæmonia: sed esse deū, qui id facere possit, cogitationes eorū ut sibi probe notas prodendo, & ad eas respondendo cōfutandoq;. Quemadmodū manifestat Matthæus, hoc pacto subdēs **¶** **C**HESVS aut sciens cogitationes eorū, dixit eis: Omne regnū diuisum cōtra se, desolabitur: & omnis ciuitas uel domus diuisa contra se, nō stabit. Et si satanas satanā eijcit, aduersus se diuisus est. Quomodo ergo stabit regnum eius? Et si ego in Beelzebub eijcio dæmonia, filij uestri in quo eijciūt? Ideo ipsi iudices uestri erūt. Si aut ego in spiritu eijcio dæmonia: igit̄ puēnit in uos regnū dei. Aut quomodo potest quisq; intrare in domū fortis, & uasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem, & tunc domū illius diripiet? Qui non est mecum, contra me est: & qui non congregat mecum, spargit. **¶** Sciens (inquit) cogitationes eorum, dixit: ut se scilicet eis & ad eorum quidem salutē (sic enim bonus est) proderet deū, cuius solius est scire internos cogitatus, & mentis penetralia scrutari. Ergo non uerbis, sed mente dixerant blasphemiam. Et non solum hoc indicio se manifestauit, sed & eos ratione conuicit esse mentitos. Primo, quia regnum dæmoniorum, quod est apostasiæ tyrannis, stat: sed si dæmon aduersus dæmonem dissideret, & alius alium extruderet, & ui abigeret, stare non posset: ut neque regnum ullum humanum, quod aduersus sese diuisum sit, & undique factionibus unius in alterum agitatum. non est ergo dæmonij, ui extrudere dæmoniū. Secundo, filij eorum, id est Leuitæ, eijciebant dæmonia: sed nunquid in Beelzebub? Nequaquam, dicent. Et ideo illi, scientes non in dæmonio eijci dæmonium, condemnabunt eos qui dicunt in Beelzebub eijci dæmonia: & maxime ab eo, qui propria potestate & imperio, non multa imprecatione, & longo ut ipsi exorcismo, sed unico uerbo potenter eijcit. Tertio, quia in spiritu dei, non per donum, sed per substantiam atque essentiam, eijciebat dæmonia: ex quo intelligere debebant, regnum dei iam ad ipsos peruenisse, immo præuenisse ad eos, quod id εφθασημ εφ υμας, quod Græce habetur, designat, ut enim lux solis mane exoriens præuenit ad dormientes: ita & regnum dei præuenit ad illos Phariseos, ut qui dormientes in peccatis, regnum dei quod iam aduenerat, eo aperto non intrauerunt: non ergo peruēnit ad eos, sed præuenit, quod eos exclusos designat, ut dormientes à præueniente luce, etsi peruēnit ad multos alios. Et qui tunc nō præuenisset ad eos regnū dei, & peruēnisset ad intrantes per ostiū apertum, qui erat **¶** **C**HRIŒTUS dominus: nullus enim unquam antea hoc modo in spiritu dei eiecerat dæmonia. Quarto, quia nisi ipse esset fortior dæmone, non posset ei tollere domum eius, id est hominem ab eo possessum: tollit autem, fortior igitur est & Beelzebub, & omni apostatica caterua: non igit̄ in Beelzebub eijcit dæmonia. Intrare, possidere. Domus, totus homo, corpus & anima. Fortis, diabolus. Vasa, sensus corporis & uires animæ. Alligare, uirtutem infringere, superare, coërcere. Domum diripere, totum hominem liberare. Quinto, quia Beelzebub **¶** **C**HRIŒTO contrarius est, nam **¶** **C**HRIŒTUS colligit & unit ad deum: ille autē dispergit & à deo separat: est igitur dei potestas, non maligni cuiusquā, per quam **¶** **C**HRIŒTUS eijcit dæmonia. Quapropter admonet eos dominus, ut temperent à tali blasphemīa, quæ non est in hominem, sed in spiritum sanctum: siquidem prodente Matthæo, subdit. **¶** **¶** **C** Ideo dico uobis: omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia non remittetur. Et quicumque dixerit uerbum

119

rit uerbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. ¶ Hic forsitan ad dubitari ambigitur potest, an hominis sit peccare & blasphemare, & spiritus maligni peccare & blasphemare: illius in filium hominis, cui tot gratias, & beneficia sibi præstanti sæpenumero iniurius est, & omne peccatum & blasphemia eius remissibilis sit, aut in hoc seculo, aut in futuro postquam nouissimum exoluerit quadrantem: istius autem in spiritum sanctum, ut qui solum spiritus est, & eius peccatum & blasphemia non remittenda sit, neque in hoc seculo, neque in futuro: Ita esse non posse uideatur, cum dominus hic de peccatis & blasphemijs remissibilibus, aut non remissibilibus hominibus loquatur. Omne (inquit) peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia non remittetur. Quibusnam? Sanè hominibus. Et subditur: Qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. ubi de homine loquitur, non de spiritu maligno: & explicat quod supra dictum fuerat: Spiritus autem blasphemia non remittetur, quia ea est, qua quis dicit, id est blasphemat in spiritum sanctum. Eadem quoque intelligentia est apud Marcum cap. 3. Hic autem aduertendū est primā literæ particulā paulo aliter Græce haberi, quàm codex Latinus habeat, nimirū sic: *πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθίεται τοῖς ἀνθρώποις, ἢ δὲ τοῦ πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθίεται τοῖς ἀνθρώποις*, id est: Omne peccatū & blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem blasphemia non remittetur hominibus. ubi & de peccatis non remissibilibus hominibus manifeste agitur, & spiritus, paterni casus est, blasphemia uero recti. Sed & in hunc forte sensum recidit, quod in interpretatiōe latina nūc habet, ut idē uelit spiritus blasphemiae, quod blasphemia spiritus, quæ non remittetur, neque in hoc seculo, neque in futuro. Blasphemia autem spiritus perinde sonat, ac blasphemia in spiritum, & spiritum quidem sanctum, ut ex consequentia uerborum domini facile deprehenditur. Homo ergo peccat & blasphemat in hominem, ut & Iudæi blasphemabant in filiū hominis cum dicebant: Ecce homo uorax & potator uini, publicanorum & peccatorum amicus, Et hoc peccatum, & quodcūque committitur in filium hominis, & hæc blasphemia, remissibilia sunt: nam hic modus peccandi aut blasphemandi, est in hominē, ut homo est, sitque humana ratione. At peccatū, ac blasphemiam, quæ est in spiritū sanctū, ut si quis dicat spiritū sanctū esse Beelzebub, quod faciebāt Pharisei, cū dicebant: Hic non eijcit dæmonia nisi in Beelzebub principe dæmoniorū: non cōdonat deus, imò inquit: Qui autem dixerit cōtra spiritū sanctū, non remittet ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. Et quid mirum, cū hoc peccatū simile sit peccato, quo dæmones ipsi peccauerūt in deū, ut deus est, quod & eis non remittetur in æternū: Et ex hoc loco planè nobis dominus insinuat spiritū sanctū esse deū. In quē enim blasphemando peccatum sit irremissibile, nisi in deū: Quare cum quis blasphemat patrē ut patrē, & filium dei ut filiū, & spiritum sanctum ut spiritū sanctū: cū pater deus sit, & totius diuinitatis origo: & filius deus, & diuinæ fœcūditatis æterna expressio: & spiritus sanctus deus, & diuini uigoris interna, æternacque consummatio: huiusmodi blasphemiae, et peccata sunt irremissibilia, qualia fuerūt Aetij, Apellis, Arrhij, Basilidis, Carpocratis, Cerdonis, Cherinthi, Donati, Eubionis, Eunomij, Macedonij, Martionis, Menandri, Photini, Sabellij, Simonis magi, Valētini, & suorū sequacium: qui oēs blasphemauerūt in deū, ut deus est: quidā in patrē, quidam in filiū, quidā in spiritū sanctum, perperā & de diuina hypostaseon discretionē, & de unita, indiuisacque diuinitate sentientes, idēque cum pertinacia. Nā si pertinacia non adfit, misericordiae dei fidendum est, quod illi nihil sit irremissibile, dicēte Paulo de se: Qui prius blasphemus fui, & persecutor et cōtumeliosus: sed misericordiam dei cōsecutus sum. Nam si quis pertinax non est, id à se non habet, sed à deo cōuertēte: sicut scriptū est: Conuerte me, & cōuertar: quia tu dominus deus meus. Quis enim

1. Timo. 1.

Hierc. 31.

120

potest à se conuerti? Certè nec Paulus quidem à se conuersus est. At quidnam aliud uult deus cōuertendo, & gratiā suā, ac auxiliū præmittendo, quàm misereri, parcere & remittere? Si igit̃ est conuersio, & potest esse fiducia: cur nō intelligamus peccatū esse remissibile? Deterret ergo nos dominus ab omni peccato & blasphemia, & admonet ut studeamus sic uiuere, ut faciēte deo, bona arbor simus, afferētes fructū bonū, & peccatū omne, blasphemiaq; fugientes. non mala arbor, faciētes fructū malū, quale est peccatum omne, omnisq; blasphemia, & maxime ea quæ proxime in deum est: nam à fructu, bona ne sit an mala, cognoscitur arbor. Hoc autē facit, per Matthæum dicens. ¶ Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malū. Siquidem ex fructu arbor agnoscitur. Progenies uiperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? Ex abundantia enim cordis, os loquitur. Bonus homo, de bono thesauro profert bona. Et malus homo, de malo thesauro profert mala. ¶ Arbor bona, homo bonus. Fructus boni, opera fidei, iustitiæ, & spiritus ueritatis. Arbor mala, homo malus. Fructus mali, opera infidelitatis, iniustitiæ, & spiritus erroris. Et qui huiusmodi arbores malæ sunt, neq; ex se cōverti, neq; quicquā boni fructus, boniue operis proferre possunt: quales erāt Pharisei illi, ad quos dominus sermonē suū dirigens, dicebat: Progenies uiperarū quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? nam qui opera dei faciunt fide suscepta, sunt filij dei, qui etiā opera diaboli faciunt uiolata fide, qualia sunt opera infidelitatis, blasphemiae, & omne maleficium, quorū diabolus præcipuus autor est, homo autē uoluntarium organū, filij sunt diaboli, & gēnemata, id est progenies & germīna uiperarum, tales erant Pharisei, qui spiritū habebant infidelitatis & blasphemiae, & uoluntarie illi cooperabatur. Sunt quos uexat spiritus infidelitatis. Sunt & quos spiritus blasphemiae fatigat per suggestionē tantum, quod uanis cogitatibus maligno ingressum præstiterint, sed nō uoluntarie cooperantur ei. Sūt etiā, qui eosdem patiūtur possessi. Primis, est peccatū, & graue quidē peccatum. Secundis, est poena & flagellū. Et tertijs, est tormentū. Hi, exorcismis & imprecationibus purgātur: isti, cōsilijs & exhortationibus. Illi, si diu phantasmate fouerint dæmoniū, nō uolentes fidei maxima mysteria, quæ supra omnē rationē sunt, recipere, nisi ratione uel sua uel aliena uicti, omnīū difficilime à spiritu infidelitatis liberantur. Vidi equidē à spiritu blasphemiae liberatos frequēter, à spiritu autē infidelitatis perraro: quandoquidē illi quia hominū consilijs, suasionibus & rationibus uix aut nunq; credūt, uix etiā unq; liberātur. Nam tētat eos spiritus malignus in ijs de quibus ait Esaias: Nisi credideritis, nō intelligetis. ipsi autē anteq; credāt intelligere uolūt, hoc uinculo à dæmonio fortiter colligati. Quare uix unquā liberātur, nisi uirtus quædam quæ sit supra homines adsit, & quædam mutatio dexteræ excelli. Cuiusmodi erant Pharisei, de quibus dicit dominus: Progenies uiperarum quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? Cum illi sint arbor mala, & progenies malorū spirituum, quibus se præbent mancipium & uolūtarium instrumentum: quomodo possent operari bona? cum tuba sint diaboli, quomodo possent bona loqui? Id sanè impossibile est, aut certè difficilimum: non enim parua in corde eorum malitia est, sed abundantissima: quia os eorum loquitur ex abundantia malitiæ cordis ipsorum. Et ut bonus homo de promptuario mentis bona profert uerba, & è bona uoluntate, bona opera: ita & illi è malo, mala. Vipera, malignus spiritus. Abundantia, exuberans iniquitas, aut iustitia. Bonus homo, homo dei, homo fidelis. Malus homo, homo maligni, & maxime infidelis. Cor, mens, anima. Bonus thesaurus, recondita in mente bonitas. Malus thesaurus, recondita in mente malitia. Deinde instruit nos dominus quàm cautos oporteat nos esse in uerbo, aperiēte Matthæo, dicens. ¶ Dico autem uobis: quoniam omne uerbum ociosum quod locuti fuerint homines, reddēt rationem de eo in die iudicij. Ex uerbis enim tuis iustificaberis, & ex

121

» & ex uerbis tuis condemnaberis. ¶ Ne putemus nos solū tunc peccare cum alter
 camur, cōuiciamur, blasphemamus: sed etiā cum uana & ociosa loquimur. Et quod
 in die iudicij non solum ex malis, quæ manent operibus condemnabimur, aut ex bo-
 nis manentibus iustificabimur: sed etiā (iuxta doctrinam saluatoris) ex uerbis quæ
 transeunt, aut iustificabimur, si bona fuerint: aut condemnabimur, si mala. Ergo uer-
 ba nostra neque ad uanitatē, neque ex malitiā cordis depromantur: sed ad ædificatio-
 nem & bonū finem, & ex bono thesauro cordis. Nam si opus noxiū punietur, & uer-
 bum quoq; noxiū punietur: & si opus uanū & ociosum, & uerbum quoque uanū et
 ociosum. Et cum saluator sic eos doceret, perfidi Scribæ et Pharisei, infidelitatē suam
 detegentes, & quod neque tam sanctam doctrinam, neque tam potentem uirtutem
 à deo, & desuper esse crederent ostendentes, à domino signū petunt, non tam rogan-
 tes, quàm quodammodo imperantes, dicendo: Volumus à te signum uidere. Quod
 subiungit Matthæus, & ait. ¶ Tunc responderunt ei quidam de Scribis & Phariseis 122
 » is, dicentes: Magister, uolumus à te signum uidere. Qui respondens, ait illis: Genera-
 » tio mala & adultera signū querit: & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ pro-
 » phetæ. Sicut enim fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus: sic erit fi-
 » lius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. ¶ Volebant signum
 » uidere. Et nōne uiderant cæcum, & mutum à dæmonio uexatum, nuper sanatum?
 » Erat ne hoc signum? Erat sanè: & tale quidem quod turbas in stuporem & admira-
 tionem conuerterat. sed erat signum in terra: illi autem petebāt signum è cælo, quod
 ex Marci octauo cognoscitur. Sed quid ait illis dominus? Ait eis in parabola, quod *Marc. 8.*
 tantundem ualet ac si aperte dixisset eis: Vos Scribæ & Pharisei mala & adultera ge-
 neratio: mala quidem ob legis transgressionem, adultera autem ob uestram traditio-
 nem, & ab ea quæ dei est defectio, uultis signum è cælo uidere. At non pro uo-
 luntate uestra dabitur uobis signum è cælo: sed dabitur uobis ex opposito, contra ue-
 stram uoluntatem signum in inferno. Nam sicut Ionas fuit tribus diebus & tribus no-
 ctibus in uentre ceti: sic ero tribus diebus, & tribus noctibus in inferno, & tertia die re-
 surgam, & reuertar ad superos: sicq; dabitur uobis impletio, & ueritas signi Ionæ
 prophetæ. Quomodo autem tribus diebus, & tribus noctibus dominus fuerit apud
 inferos, satis superq; à nobis disputatum est in libello de triduo CHRISTI. Nunc ue-
 ro quid de duritia Scribarum & Phariseorum, & assecularum eorum, aperiente Mat-
 theo, subdat dominus, audiendum est: sic autem inquit. ¶ Viri Niniuitæ surgent in 123
 » iudicio cum generatione ista, & cōdemnabunt eam: quia poenitentia egerūt in præ-
 » dicatione Ionæ. Et ecce plusquam Ionas hic. Regina austri surget in iudicio cum ge-
 » neratione ista, & condemnabit eam: quia uenit à finibus terræ audire sapientiam So-
 » lomonis. Et ecce plusquam Solomon hic. ¶ Omnes aderunt in die iudicij: omnes
 enim nos (iuxta apostoli sententiam) manifestari oportet ante tribunal CHRISTI. Et *2. Corinth. 5.*
 tunc Niniuitæ ibi astabunt aduersus Scribas & Phariseos, & assecclas eorum, & erūt
 argumentū iudicij condemnationis eorū: quia illi, poenitentia egerūt prædicāte Iona, *Ionæ. 3.*
 ut in libro Ionæ cōtinetur, ubi sic legimus: Et crediderunt uiri Niniuitæ in domino,
 & prædicauerunt ieiunium, & uestiti sunt sacco à maiore usq; ad minorē. Et peruē-
 nit uerbum ad regem Niniue, & surrexit de solio suo, & abiicit uestimētum suum à
 se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit & dixit: In Niniue (ex ore regis
 & principū eius dicens) homines & iumenta, & boues & pecora non gustent quic-
 quam, nec pascantur, & aquam non bibant: & operiantur sacco homines & iumen-
 ta, & clament ad dominum in fortitudine: & conuertatur uir à uia sua mala, & ab ini-
 quitate, quæ est in manibus eorum. Hæc, poenitētia Niniuitarum. Isti uero, prædican-
 te CHRISTO, qui eo maior erat Iona, quo ueritas maior est signo, poenitētia nō ege-
 runt. Astabit & regina Austri, & erit iudicij argumentum condemnationis eorum.

- nam è Sabbā uēnit ut audiret sapientiam Solomonis: quam didicit, probauit, lauda-
 uit, ut ex tertij Regum decimo cognoscitur. Isti autem sapientiam CHRISTI nequa
 quam, qui tanto maior erat Salomone, quanta sapientia dei, non per infusionē & par-
 ticipationem, sed per naturam & essentiam, maior est sapiētia hominis per donum &
 gratiam, & ueritas uestigio: erat enim Salomon, typus & figura CHRISTI: & sapi-
 entia eius, sapiētia CHRISTI. CHRISTVS & sapientia eius, archetypus & ueritas,
 Regina Sabba à finibus terræ, ecclesia ex gentibus. His de condēnatione Pharisæa-
 cæ generationis positus, prophetiā adiicit de eo quod etiam eidem, etsi prius per gra-
 124 » tiam CHRISTI purgatæ, euenturum sit, dicens. ¶ Cum autem immundus spi-
 » ritus exierit ab homine, ambulat per loca arida quærens requiem, & nō inuenit. Tūc
 » dicit: Reuertar in domum meam unde exiui. Et ueniens inuenit eam uacantem, sco-
 » pis mundatam, & ornatam. Tunc uadit & assumit septem alios spiritus secum, ne-
 » quiores se, & intrantes habitant ibi: & fiūt nouissima hominis illius peiora prioribus.
 Sic erit & generationi huic pessimæ. ¶ Cum gens Pharisæaca, quæ nunc etiam lu-
 daica est, aut Iudaicæ æmula, fide uenit ad CRHISTVM, exit ab ea spiritus immudus,
 qui eam infidelitatis errore faciebat in CHRISTVM blasphemā, & sacramētis CHRI-
 STI initiata à uexatione quiescit, ocioq; fruitur, purificatur doctrinis, ornatur charis-
 matibus: spiritus autem malignus, qui more accipitris & lupi nunquam quiescit, nisi
 in direptione animarum, perambulat loca arentia, siticulosa, deserta, quærens quam
 deuoret, & non inuenit: ubi diu præda frustratus est, statuit redire in domum suā un-
 de exierat: quam cum inuenit uacantem, purgatam & ornatam, abit & adiungit sibi
 septem alios spiritus, peiores se, quo gratias dona que septiformis spiritus sancti ex-
 pugnent, quæ sunt septem, ab Esaia cap. 11. enumerata: & fortiores effecti, habitant
 in hac generatione, & fiunt nouissima eius peiora prioribus. Præstaret enim in Iuda-
 ismo mansisse, aut ad CHRISTVM non uenisse, quàm ad CHRISTVM uenientem,
 ubi sacris initiata & purgata fuerit, apostasiam facere. Attramen id euenit huic gene-
 rationi Pharisæacæ, & ideo pessimæ, quod & nostra tempestate adhuc uidemus.
 Hinc multitudo illa, quam contumeliose Maranicam uocant, quæ ob Pharisæacā la-
 bem CHRISTO diffidens in Iudaismum recidit: immo uero ne in ipsum quidem Iu-
 daismum planè confidens, neque CHRISTI sunt, neque Mosis: sed sunt diaboli, qui
 illos multo magis inhabitat, & cum maiori caterua, quàm cum in puri Iudaismi er-
 rore manebant. nulla enim est alia natio, quæ tam prompte ad uomitum, & captu-
 ram diaboli redire soleat. Spiritus immundus, diabolus impugnator hominum. Ho-
 mo à quo exijt, generatio Pharisæaca. Loca arida, aliæ nationes. Domus uacans, ani-
 ma liberata. Scopæ, purificationes CHRISTI. Ornamentum, iustificatio, & gratiæ
 spiritus sancti. Septem spiritus nequiores, spiritus, donorum spiritus sancti impu-
 gnatores. Prior uita, in Iudaismo. Nouissima uita, in apostasia à CHRISTI purifica-
 tione. Cum autem dominus hæc locutus fuisset ad turbas, superuenit mater eius &
 125 » affines, uolētes eum alloqui, ut ait Matthæus, dicens. ¶ Adhuc eo loquente ad tur-
 » bas: ecce mater eius, & fratres stabant foris, quærentes loqui ei. Dixit autem ei qui-
 » dam: Ecce mater tua & fratres tui foris stant, quærentes te. At ipse respondens dicen-
 » ti sibi, ait: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Et extendens manum in disci-
 » pulos suos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei. Quicumque enim fecerit uolunta-
 » tem patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater, & soror, & mater est. ¶ Cum di-
 cit Euangelista, mater eius & fratres stabant foris: innuit dominum cum hæc fierent,
 Marc. 3. in aliqua domo fuisse. Quod & Marcus capite tertio manifeste aperit. Et quare sta-
 bant foris? Quia tanta turba erat, ut quærentes intrare, nullomodo potuissent. nam
 cum de ipso & apostolis quid tunc eis acciderit, enarrat idem Marcus, ait: Et ueniunt
 ad domum, & conuenit iterum turba, ita ut non possent neque panem manducate.
 Quæ

Quæ cum necessarij eius audissent, timētes ne quid ei sinistri accidisset, uenerunt, pia solitudine pleni, ut inde eum extraherent. Aderat & mater, quæ conscia diuinitatis eius, nihil ei contigisse, nisi quod ipse uoluisset, certo sciebat: & ideo fides eam ab omni metu mali liberabat, scientem mendacia esse, quæ nunciata fuerant. Cum uero præ turba & cōpressiōe intrare necessarij illi nō potuissent, postulauere, ut ei per medias uoces renunciaretur se foris stare, ut uel sic pateret ei exeundi commoditas. Tandem uox ipsa peruēnit usque ad eos, qui illi uicini erāt: e quibus aliquis nulla forte, ut uerissimile est, beneuolētia motus: sed in contēptum eius, aut etiam tentando ipsum, an carnem & affines prædicationi præferret, dixit illi: Ecce mater tua, & fratres tui foris stant, quærentes te. At ille, quia mater & fratres spiritu potius sunt mater & fratres, quàm carne: cum illi magis charitate, affinitate, ac unione spiritus diffiniantur, quàm isti proximitate carnis, dicentē interrogauit, quæ esset mater sua, & fratres sui. Qui cum taceret, ipse protensa manu indicans discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei. Ecce ad quos ego, & qui ad me charitatem habent, affinitatē & unionem agglutinationemq; maternam, & fraternam spiritus. Et protinus adiunxit huius maternæ & fraternæ cognationis spiritualis causam esse, quia uoluntatem facerēt patris cœlestis. Quicumque enim (inquit) fecerit uoluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater, & soror, & mater est. Qua respōsione matrem pro foribus stantem nequaquā paruifecit, sed plurimū: immo supra omnes exaltauit, nam quis unquam post CHRISTVM, uoluntatem cœlestis patris exactius fecit, quàm ipsa: Ad hæc mater erat secundū carnē & supra carnem, & secundum spiritum, & plusquam ceteri omnes secundum spiritum: cum eius ad CHRISTVM, & CHRISTI ad ipsam charitas maior fuerit: quemadmodum & ceteris omnibus eminentius, ac perfectius secundum carnem mater fuit, quia uirgo mater, tota gignens & absque compare, id est tota profusa, & sola uere, & diuine & supra naturā gignens: quod nulli alteri matri conuenit, sed nec conuenire potest, sed illi soli. Quare supra omnes, & frater & soror, & mater est. nā hæc omnia, & carne & supra carnē, et spiritu supra omnes est: sola siquidem supra omnes mater secundum carnem, intacta uirginitate, & carne semper immuni ab omni contagione peccati: & sola supra omnes mater secundum spiritum, ut quæ cum mater sit secundum spiritum, de spiritu sancto concepit dei filium. Hæc igitur responsio domini, ad suæ uirginæ matris commendationem maxime omnium pertinet. Quæ sic nobis superbenedictum filium suum reddat propitium: ut nos fratres, & filios porrecta benedictionis suæ manu, agnoscere dignetur: utpote sic semper facientes uoluntatem patris sui, qui in cœlis est, ut patrem cum ipso & spiritu sancto pereuniter laudare & exaltare possimus, unum deū uerum, & solum agnoscens, cui honor, decus & imperium in omnia, & super omnia secula seculorū. Amen.

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

In illo die exiens IESVS de domo, sedebat secus mare. Et 126
cōgregatæ sunt ad eū turbæ multæ, ita ut in nauiculā ascen-
dens sederet, & omnis turba stabat in litore, & locutus est
eis multa in parabolis, dicēs. ¶ Ecce exiit qui seminat, se- 127
minare. Et dum seminat: quædā ceciderunt secus uia, & ue-
nerunt uolucres cœli & comederunt ea. Alia autem ceciderunt in petrosa,
ubi non habebant terrā multam, & cōtinuo exorta sunt, quia nō habebāt
altitudinem terræ: sole autem orto, æstuauerunt, & quia nō habebant radi-
cem, aruerunt. Alia autem ceciderunt in spinas, & creuerunt spinæ, & suffo-
cauerunt ea. Alia autem ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum,